

Nr 20.

Ankom till riksdagens kansli den 18 maj 1918 kl. 3 e. m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående statsbidrag till kommunernas utgifter för folkskoleväsendet.

I en inom andra kammaren av herr *Moberger m. fl.* avgiven motion nr 165 hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om en skyndsam utredning på vad sätt ökade statsbidrag till kommunernas folkskoleutgifter lämpligen böra utgå samt om möjligt till nästa riksdag framlägga de förslag, vartill denna utredning kan föranleda.

I en annan, likaledes inom andra kammaren väckt motion, nr 275, hemställes av herr *Hallén*, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att i samband med den utredning angående ett tidsenligt ordnande av skolväsendet, som nu igångsatts, även måtte utredas, huruvida och under vilka förutsättningar skoldistrikt må kunna erhålla rätt till statsbidrag för uppförande av folkskolebyggnader, samt att för riksdagen måtte snarast möjligt framläggas de förslag, vartill en sådan utredning kan föranleda.

I avseende på motiveringen till de framställda yrkandena får utskottet hänvisa till motionerna.

Andra kammarens första tillfälliga utskott har efter erhallen remiss av motionerna avgivit utlåtande över desamma och därvid meddelat följande historik:

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 12 saml. 1 avd. 15 häft. (Nr 20.) 1

Historik.

Frågan om ökade statsbidrag till kommunernas folkskoleutgifter har tidigare varit föremål riksdagens prövning.

Motioner
1914.

Vid 1914 års båda riksdagar väcktes i andra kammaren av herr Helger m. fl. motioner, II: 261 (A-riksdagen) och II: 155 (B-riksdagen), vari hemställdes, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande vad från statens sida kunde göras för förbättrande av folkskoleväsendet på landsbygden».

Denna motion remitterades till andra kammarens första tillfälliga utskott, som i avgivet utlåtande jämväl yttrade sig angående de utgifter, som från statens sida måste bliva en följd av de ifrågasatta förbättringarnas genomförande. I detta avseende anförde utskottet bland annat följande:

»Här kunna olika vägar väljas. Den enklaste lösningen vore tydligen, att staten övertog hela folkskolebudgeten. Frånsett att riksdagen för närvarande svårigen torde biträda ett sådant förslag, kan det anmärkas, att åtgärden synes betinga en väsentlig inskränkning i den kommunala självstyrelsen i vad beträffar folkskoleväsendet. I motion till denna riksdag har av herr Hamilton framställts ett annat förslag till frågans lösning, nämligen att staten lämna ett bidrag av 10 kronor för varje undervisat barn. Härom har dock utskottet icke ansett sig ha anledning att vid detta tillfälle göra något uttalande, då nämnda motion hänvisats till behandling av annat utskott. Mest tilltalande synes utskottet motionärens förslag, att staten lämna extra anslag till kommuner, som för nödvändiga skolutgifter betala ett visst minimibelopp per bevillningshundra. Men utskottet anser sig icke böra göra något bestämt uttalande till förmån för detsamma, då den föreliggande frågans besvarande kräver en långt mera ingående undersökning än vad utskottet kan åstadkomma. Även andra förslag ha framkommit, såsom att staten skulle övertaga vissa av kommunernas utgifter för skolbyggnader och skolmaterial. Utskottet anser, att riksdagen icke bör binda sig vid ett uttalande till förmån för något visst av dessa eller andra förslag till lösande av föreliggande betydelsefulla fråga. Huvudsaken är, att kraftiga åtgärder vidtagas till avhjälpande av ovan nämnda stora missförhållanden, och att vad i detta hänseende kan göras, göres snart.»

Utskottet tillstyrkte motionen, och andra kammaren biföll utskottets hemställan.

Ärendet gick nu till första kammaren, vars första tillfälliga utskott tillstyrkte kammaren att på så sätt biträda medkammarens beslut, att kammaren för sin del ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, vad från statens sida kunde göras för förbättring av skolväsendet på landsbygden genom beredande av ekonomiskt understöd åt fattiga skattetyngda kommuner, och om möjligt redan till nästkommande riksdag framlägga de förslag, vartill en blivande utredning kunde giva anledning.

Denna utskottets hemställan blev emellertid av kammaren avslagen, och den i motionen berörda frågan hade alltså fallit.

I motion nr 64 väckt i andra kammaren vid 1914 års första riksdag av herr Hamilton m. fl. hemställdes, »att riksdagen måtte till Kungl. Maj:ts förfogande ställa ett belopp av högst 8 miljoner kronor att utgå i form av anslag till rikets skoldistrikt med 10 kronor för varje i folk- och småskolan undervisat barn i enlighet med de villkor Kungl. Maj:t fastställer.»

Med i huvudsak samma motivering förnyades motionen vid 1914 års senare riksdag, II: 128, men hade motionären då i så måtto förändrat sitt slutyckande, att han nu hemställde, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, på vilket sätt ökade statsbidrag till kommunernas folkskoleutgifter lämpligast böra utgå för att skattebördorna skola minskas och samtidigt de bättre skolformerna vinna ökad utbredning, samt att Kungl. Maj:t ville, om möjligt till nästkommande riksdag, framlägga de förslag, till vilka utredningen kan föranleda».

Efter en utförlig statistisk utredning angående så väl skolförhållanden som skattebördor särskilt på landsbygden anför motionären bland annat: »Slutintrycket av en hastig överblick över landsbygdens skolförhållanden måste bli en känsla av stark beklämning. Så dryga skattebördor på kommunerna och dock så otillfredsställande skolförhållanden! Och orsakerna till de befintliga bristerna äro trots de tynande skatterna nästan uteslutande att söka i bristande ekonomiska möjligheter för kommunerna. Att något med snaraste måste göras för att råda bot på dessa uppenbara missförhållanden, borde stå klart för en var, som inser, av vilken vital betydelse för folkets och landets framtid folkskolans undervisning är.» — — —

»Riktigast vore utan tvivel ett överflyttande av hela folkskolebudgeten på staten. Då detta väl dock icke låter sig göra, böra statens bidrag i stället förhöjas och till dem knytas villkor rörande folkskoleväsendets ordnande. I enlighet med beslut i princip av 1913 års riksdag torde statens bidrag till lärarelöner komma att väsentligt förhöjas. Detta kan dock icke vara tillräckligt. Ett sätt att söka åstadkomma ändring i nuvarande olidliga förhållanden vore, om ett visst belopp av staten utbetaltes för varje i folkskolorna undervisat barn. Utginge detta bidrag med 10 kronor per barn, skulle statsbidraget ökas med inemot 8 miljoner kronor årligen och kommunerna därigenom erhålla ett visserligen ej så stort men dock högst betydelsefullt bidrag till bestridande av sina folkskoleutgifter. Ett sådant ökat statsbidrag borde emellertid förbindas med vissa villkor, exempelvis fordran på ett maximum

antal barn i varje skola. Översteges detta antal, borde intet statsbidrag utgå för det överskjutande barnantalet. Måhända kunde vad landsbygden beträffar statsunderstödet storlek ställas i relation till den tillämpade skolformen, så att detsamma eggade till att övergiva de otillfredsställande formerna och i stället ordna undervisningen så tillfredsställande som möjligt. Ett annat sätt, som också bör göras till föremål för en närmare utredning, vore, att statsbidraget lämnades till kommunernas folkskoleutgifter i dess helhet och då utginge i viss proportion till dessa samt med högre belopp i samma mån anstalter till bättre ordnande av folkskoleförhållandena vidtoges.» — — —

»Det belopp, som erfordras för att täcka de ökade statsutgifter, vilka uppkomma genom ökat statsbidrag till folkskoleutgifterna, torde lämpligen böra erhållas genom ett tillägg till inkomst- och förmögenhetsskatten. Därigenom vinner man, att dessa utgifter komma att utgå progressivt i förhållande till skatteförmågan. En annan vinst bleve också den, att städerna och de tätbebyggda områdena, vilkas befolkning skulle få erlägga den största delen av denna skatt, på så sätt bleve i tillfälle att något bidraga till utjämnande av landsbygdens allt för stora utgifter för folkundervisningen, ett förhållande, vars rättvisa genast träder fram, då man erinrar sig, vilket stort antal personer erhålla sin undervisning på landsbygden, men sedan emigrera till städerna, vilka sålunda få draga nytta av deras uppfostran utan att den kostat dem något alls.»

De grunder, enligt vilka det ökade statsbidraget av herr Hamilton ansetts böra utgå, blevo i herr Helgers motion nr 261 föremål för kritisk granskning. Herr Helger anförde bland annat:

Om staten beviljar ett anslag av 10 kronor för varje skolbarn, komme de största beloppen de skoldistrikt till godo, som hade det största barnantalet i sina skolor. Det bleve ett premierande av stora skolavdelningar. Greve Hamilton föreslår visserligen, att ett maximum antal barn må föreskrivas, men *dels* komme det att ligga i skoldistriktens intresse, att detta maximum också bleve minimum, *dels* att en hel mängd skolor i glest bebyggda trakter med bästa vilja i världen ej skulle kunna uppnå detta maximum och därför heller icke komma i åtnjutande av lika stort anslag som skoldistrikt i barnrikare trakter. Föga mindre välbetänkt vore det att bevilja lika stort anslag för alla skolbarn oberoende av om de undervisas av folkskollärare eller av småskollärlarinna. De s. k. mindre folkskolornas antal skulle då ökas mer än hittills.

Herr Hamiltons här åberopade motioner remitterades till stats-

utskottet, som med en kort motivering avstyrkte desamma. Båda kammarna beslutade i enlighet härmed.

Vid 1917 års riksdag väcktes inom andra kammaren av herr Kristensson m. fl. motion, nr 236, vari efter utförlig motivering hemställdes, att andra kammaren måtte besluta, Motion 1917.

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t låta utreda i vad mån och på vad sätt ändringar och tillägg i gällande skolförfattningar eller åtgärder annorledes böra vidtagas för

dels fullt införande av heltidsläsning,

dels förhinderande av att ingen eller dålig skolgång förekommer samt av för tidig avgång från skolan och

dels anställande av vederbörligt meriterade lärarekrafter å folkskolestadiet samt för riksdagen framlägga de förslag, för vars genomförande riksdagens medverkan kunde anses erforderlig.

Sin första förberedande behandling erhöll denna motion i andra kammarens första tillfälliga utskott, som redan 1914 vid behandling av herr Helgers motion om förbättrande av landsbygdens skolväsen fastslagit den grundsatsen: rättvisa mot barnen kräver, att de icke bliva sämre ställda med hänsyn till sin skolundervisning, därför att de äro fattigare eller äro födda i avlägsna bygder. Barnens rätt till undervisning måste på allt sätt värnas.

Med denna uppfattning kunde utskottet naturligtvis icke annat än i huvudsak tillstyrka motionärens yrkande. De ändringar, utskottet föreslog, bestodo egentligen endast i ett tydligt markerande av att skolväsendets omorganisation skulle ske efter en bestämd plan. Antydningar om de vägar, som böra beträdas, finnas i utskottets motivering. Sålunda yttras om halvtidsläsningens avveckling:

»Enligt utskottets mening är det först och främst nödigt, att det blir fastslaget, att halvtidsläsningen icke får vara regel, utan det skall i varje särskilt fall framläggas giltiga skäl, som av folkskoleöverstyrelsen godkännas, om denna skolform skall få bibehållas. För iakttagande av behörig varsamhet torde dock en övergångstid böra bestämmas, under vilken åtgärder hunne vidtagas för tillgodoseende av behovet av lärarekrafter samt ekonomiska och andra hinder undanröjas.»

På tal om skolgången påyrkar utskottet, att, därest de lokala skolmyndigheterna försumma fullgörande av sin plikt att tillämpa gällande bestämmelser, bör statsbidraget till skolan indragas, sedan åt skolrådet meddelad fruktlös befunnen varning blivit delgiven kyrkostämman.

Utskottet slutar med att hemställa, att andra kammaren måtte besluta,

»att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda i vad mån och på vad sätt ändringar och tillägg i gällande skolförfattningar eller åtgärder annorledes böra vidtagas för

1) planmässig inskränkning i användandet av mindervärda skolformer under strävan mot fullt införande av heltidsläsning,

2) förhindrande av att ingen eller dålig skolgång förekommer samt av för tidig avgång från skolan,

3) utbildande av ett tillräckligt antal folkskollärare, på det att vederbörligt meriterade lärare må kunna anställas överallt å folkskolestadiet,

samt för riksdagen framlägga de förslag, för vilkas genomförande riksdagens medverkan är erforderlig.»

Andra kammaren biföll denna utskottets hemställan.

Första kammarens första tillfälliga utskott, till vilket ärendet nu hänvisades, yttrade i motiveringen för sitt yrkande bland annat:

»Det ekonomiska underlag, som ovillkorligen fordras, därest vårt folkskoleväsen skall, utan hinder av befolkningens gleshet och fattigdom, kunna utvecklas efter enhetliga och önskvärda normer, kan emellertid ännu icke sägas vara så tryggt, att icke en viss varsamhet kräves beträffande tvångsåtgärder mot vederbörande kommuner. *Billigheten synes kräva, att den nu aktuella frågan om särskilt understöd åt fattigare kommuner till bestridande av de kommunala utgifterna dessförinnan löses.*»

Utskottet slutade med hemställan, att första kammaren *ej* måtte biträda medkammarens beslut.

Efter en längre överläggning beslutade emellertid första kammaren med 73 röster mot 25 att biträda, vad andra kammaren beslutat.

Andra kam-
marens första
tillfälliga
utskott.

Andra kammarens utskotts utlåtande är av följande lydelse:

»Den utredning, 1917 års riksdag sålunda begärt, har ock av Kungl. Maj:t igångsatts, och enligt vad utskottet har sig bekant pågår den nu inom folkskolöverstyrelsen, därvid särskilt tillkallade sakkunniga biträda.

De nu föreliggande motionerna av herrar Moberger m. fl. och Hallén avse huvudsakligen de ekonomiska betingelser, som synas nödvändiga för ett genomförande av de reformer, för vilka 1917 års riksdag uttalat sig, därvid herr Hallén tar sikte på ett mera begränsat område, nämligen statsbidrag till folkskolebyggnader, under det herr Mobergers motion avser statsbidrag även till andra folkskoleutgifter, folkskoleväsendets drift-

kostnader. Dessa motioner beröra sålunda på det allra närmaste den pågående utredningen. Visserligen har folkskolöverstyrelsen icke erhållit direkt uppdrag att yttra sig om de påyrkade reformernas ekonomiska förutsättningar, men sannolikt skall det under utredningsarbetets fortgång visa sig, att de ifrågasatta förbättringarna kräva ökade bidrag från statens sida. Herr Hallén har också i sitt slutyrkande begärt, att lösningen av det spörsmål, som närmast är föremål för hans framställning, måtte företagas »i samband med den utredning angående ett tidsenligt ordnande av skolväsendet, som igångsatts».

I motiveringen till sina yrkanden hava så väl herr Moberger som herr Hallén med eftertryck framhållit en mängd skattetyngda kommuners ringa ekonomiska bärkraft såsom ett mången gång oöverstigligt hinder, då det gäller att tillfredsställa ordna skolväsendet. Herr Hallén har belyst detta med tabeller över förhållandena inom Värmland och Dalsland, och inspektören inom Västergötlands inspektionsområde har i närslutna bilaga 1 lämnat liknande uppgifter från ett flertal socknar inom Västergötland, Bohuslän och Halland.

Visserligen har 1917 års riksdag anvisat medel för lättande av de mest skattetyngda kommunernas bördor, och visserligen torde man av den nu arbetande kommunalskattekommittén kunna vänta förslag till ytterligare utjämning av de kommunala skattebördorna, men det torde dock kunna starkt dragas i tvivelsmål, om det enbart eller ens huvudsakligen är på skatteutjämningens väg, som de ekonomiska svårigheter kunna undanröjas, vilka nu mångenstädes stå hindrande i vägen för ett tillfredsställande ordnande av skolväsendet. I likhet med motionärerna anser utskottet därför, att statsbidrag förutom till lärares avlöning bör utgå jämväl för skolväsendets driftkostnader och till skolhusbyggnader. Utskottet önskar i detta sammanhang framhålla, att det icke är någon ny princip, som här ifrågasättes, utan endast ett fullföljande av den princip, staten redan accepterat och tillämpat, när den bestrider nio tiondedelar av lärarnas minimilöner. Utgifterna för folkskolan avse ju obestridligt ett statsändamål och ha hittills — jämte omkostnaderna för fattigvård — utgjort den ojämförligt största delen av landskommunernas utgifter, vilket även i framtiden torde bliva fallet. Vilken betydande del dessa omkostnader utgöra av kommunernas samtliga utgifter, framgår av följande med ledning av Sveriges officiella statistik för åren 1905—1914 uppgjorda tabell.

Kostnad för skolväsende (efter avdrag för statsbidraget) och fattigvård inom de egentliga landskommunerna åren 1905—1914.

Å r	Skolkostnad Kr.	Fattigvårds- kostnad Kr.	Su m m a kostnader Kr.	Kommunernas samtliga utgifter Kr.	Skol- o. fattig- vårdskostna- der i procent till vidstående utgifter Kr.
1905	12,207,000	11,302,000	23,509,000	33,476,000	70.2
1906	12,433,000	11,490,000	23,923,000	33,784,000	70.8
1907	14,274,000	12,029,000	26,303,000	36,968,000	71.2
1908	16,059,000	13,446,000	29,505,000	41,127,000	71.7
1909	17,264,000	13,470,000	30,734,000	42,753,000	71.9
1910	16,819,000	14,002,000	30,821,000	42,972,000	71.7
1911	17,478,000	14,348,000	31,826,000	45,691,000	69.6
1912	18,014,000	15,695,000	33,709,000	47,014,000	71.7
1913	19,320,000	16,020,000	35,340,000	48,774,000	72.5
1914	20,969,000	16,152,000	37,121,000	52,487,000	70.7
			Medeltal för alla 10 åren...		70.8
			„ „ åren 1912—14		71.6

Till jämförelse meddelas motsvarande utgifter inom städer och köpingskommuner åren 1905, 1910, 1913 och 1914.

Kostnad för folkskola och fattigvård i städer och köpingskommuner åren 1905, 1910, 1913 och 1914.

Å r	Folkskole- utgifter Kr.	Fattigvårds- kostnad Kr.	Summa kostnader Kr.	Samtliga utgifter Kr.	Utgifterna för folkskola och fattigvård i procent till vid- stående utgifter Kr.
1905	8,747,595	7,475,697	16,223,292	100,460,983	16.1
1910	13,882,139	10,264,715	24,146,854	134,821,444	17.9
1913	14,708,012	12,066,114	26,774,126	153,969,166	17.3
1914	16,712,714	12,644,961	29,357,675	168,298,187	17.4

Utan att fatta ståndpunkt till frågan, huruvida ökat statsbidrag bör utgå till *samtliga skoldistrikt* eller endast till *sådana kommuner, vilkas ekonomiska bärkraft ej medger ett tillfredsställande ordnande av folkskoleväsendet*, vill utskottet endast framhålla, att den förstnämnda utvägen givetvis vore mest ägnad att befrämja det, som torde vara huvudsakliga syftet med motionerna i fråga, nämligen *skolväsendets allmänna uppryckning*, under det den senare skulle ur *statsfinansiell synpunkt* vara att föredraga liksom den ock skulle i högre grad fylla *det skatteutjämnande syftet*.

Ifråga om de grunder, efter vilka statsbidrag till folkskolans driftkostnader skulle utgå, kunna olika vägar tänkas. Den lättast framkomliga vore utan tvivel *antingen* att — med den begränsning motionären föreslagit — låta bidraget utgå till visst belopp per lärjunge *eller ock* med visst belopp per lärareavdelning *eller ock slutligen* med varandra kombinera dessa båda alternativ på sätt, som närmare framgår av en inom utskottet av särskilda delegerade verkställd utredning (Bil. 2). Ett annat sätt vore att låta statens bidrag utgå med viss procent av distriktets samtliga utgifter för detta ändamål. I varje fall borde bidraget bli större ju bättre skolformer, som tillämpades.

Såsom oundgängligt villkor för statsbidragets utgående borde fordras folkskoleinspektörens intyg, att skolan med hänsyn till skollokalerens underhåll, skolmateriell, hygieniska förhållanden, o. s. v. vore tillfredsställande ordnad.

Statens understöd till skolhusbyggnader, vilket i första hand synes böra komma de ekonomiskt svaga kommunerna till del, torde i regel böra utgå som bidrag till förräntning och amortering av de för byggnadernas uppförande upptagna lånen.

Då utskottet sålunda finner synnerligen tungt vägande skäl för bifall till vad herrar Moberger m. fl. och Hallén i sina motioner föreslagit, får utskottet hemställa,

att andra kammaren måtte på så sätt bifalla motionerna i fråga, att kammaren för sin del beslutar, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes i samband med den utredning angående ett tidsenligt ordnande av folkskoleväsendet, som igångsatts, även låta utreda, huruvida och under vilka förutsättningar skoldistrikt må kunna erhålla rätt till statsbidrag för såväl folkskoleväsendets allmänna driftkostnader som ock till skolhusbyggnader, samt för riksdagen snarast möjligt framlägga de förslag, vartill en sådan utredning kan föranleda.»

Andra kammaren biföll sitt utskotts hemställan, varefter ärendet överlämnades till första kammaren, som hänvisade detsamma till sitt första tillfälliga utskott.

Utskottet.

Med förevarande motioner, vilka efter tillstyrkande av vederbörande utskott av andra kammaren bifallits, avses att i samband med den redan ifrågasatta utredningen angående ett tidsenligt ordnande av folkskoleväsendet, jämväl vinna utredning, huruvida och under vilka förutsättningar statsbidrag böra utgå för såväl folkskoleväsendets allmänna driftkostnader som ock till skolhusbyggnader. I anledning av vad berörda utskott framhållit därom att fråga härvid ej föreligger om genomförandet av någon ny princip utan endast fullföljande av vad staten redan accepterat och tillämpar genom bestridande av viss del av lärarnas minimilöner, anser sig utskottet till en början böra erinra, att de nu ifrågasatta ytterligare bidragen från statsverkets sida dock falla inom ramen av sådana utgifter, som, med bortseende från folkskolorna i landets nordligaste delar, kommunerna hittills haft att ensamma bestrida, och att den nu föreliggande frågan således innefattar en viktig och till sina konsekvenser vittgående nyhet. Såsom av den förestående historiska utredningen framgår, saknas ingalunda målsmän för den åsikten, att hela kostnaden för folkskoleväsendet bör övertagas av staten. Att därmed kostnaderna skulle i väsentlig grad ökas över de nuvarande torde ej kunna betvivlas, då kommunerna i vida högre grad än staten ha möjlighet att med lämpande efter de särskilda orternas behov och förhållanden tillgodose folkundervisningens krav på i ekonomiskt hänseende förmånligaste sätt, särskilt i fråga om de nu avsedda allmänna driftkostnaderna och skolhusbyggnaderna. I nu föreliggande fråga avses visserligen ej ett övertagande från statens sida av hela kostnaderna, men även ett deltagande i desamma i viss omfattning skulle säkerligen vara ägnat att höja deras belopp, och ett dylikt deltagande erbjuder jämväl den betänkligheten, att staten därigenom skulle förbindas till utgifter, på vilkas bestämmande staten icke kan öva något inflytande, utan rörande vilka de särskilda kommunerna ensamma hava avgörandet. Härtill kommer att storleken av de utgifter, som för ändamålet skulle drabba statsverket, åtminstone vad angår bidrag till skolhusbyggnader, i frågans nuvarande läge ej ens tillnärmelsevis kan angivas, och att ett rättvist avvägande mellan de särskilda kommunerna av dylika bidrag givetvis skulle erbjuda synnerligen stora svårigheter.

Vid nu angivna förhållanden och med hänsyn särskilt till det statsfinansiella läget måste allvarliga betänkligheter resas mot bifall till

det föreliggande förslaget, och detta desto hellre som redan de nu utgående bidragen till folkskoleväsendet under de senare åren avsevärt stigit, och nya krav på statens bidrag för ändamålet påkallas av redan fattade eller förestående beslut av riksdagen. I sådant hänseende må särskilt erinras om de utgifter, som föranledas av beslutet om inrättande av praktiska ungdomsskolor och av frågan om genomförande av ny löne- och pensionsreglering för folkskollärare m. fl. lärargrupper. Därjämte föreligga på folkundervisningens område ytterligare en hel rad omfattande spörsmål, som för sitt lösande kräva betydande belopp, bland annat åtskilliga frågor avseende höjandet av den personliga hygien och införandet av obligatoriska läkarundersökningar av folkskolebarn, rörande den fysiska utbildningen samt angående ordnandet av folkskoleväsendet i lappmarksförsamlingar med icke finsktalande befolkning och förbättring av folkskoleväsendet i finnbygden.

I varje fall synes föreliggande fråga ej böra upptagas, förr än resultatet av den inom folkskolöverstyrelsen nu pågående utredningen blivit slutförd, samt på grundval därav de erforderliga behoven och kostnaderna därför kunna närmare fixeras. Det kan jämväl ifrågasättas, huruvida ett slutligt avgörande i ärendet kan träffas, innan den på dagordningen stående frågan om utjämning av de kommunala bördorna vunnit sin slutgiltiga lösning. Såsom andra kammarens utskott påpekat har i avvaktan därpå 1917 års riksdag beviljat anslag för underlättande av de mest skattetyngda kommunernas bördor. Enahanda beslut har fattats av innevarande års riksdag och det kan förväntas att så kommer att ske jämväl vid kommande riksdagar, så länge behov därav förefinnes. Det torde ock kunna antagas, att vederbörande folkskolinspektörer och övriga myndigheter vid behandling av skolhusbyggnadsfrågor taga största möjliga hänsyn till de på grund av rådande dyrtid stegrade svårigheterna att tillgodose behovet av tjänliga skolbyggnader samt att jämväl vid den pågående utredningen enahanda synpunkter vinna nödigt beaktande.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att första kammaren icke måtte biträda andra
kammarens i ärendet fattade beslut.

Stockholm den 18 maj 1918.

På utskottets vägnar:

TH. BORELL.

Närvarande vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet: herrar *Borell, Bergman Hulting, Schyller, Oscar Olsson, Malkolm Pettersson* och *Lillienau*.

Reservation

av herrar *Bergman, Oscar Olsson* och *Malkolm Pettersson*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka första kammaren att biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Bilaga I.

Uppgifter rörande skatteförhållandena m. m. inom vissa socknar inom Västergötlands inspektionsområde.

Distriktets namn	Antal beviljningskronor	Utdebit. 1917		Beslutade lån för skolhus	Ungefärliga kostnader för skolväsendets tidsenl. ordn.	Storleken å upptagna lån för andra ändamål	Heltidsläsande skolor %	Halvtidsläsande skolor %
		A) Skolan	B) Kyrkan + borgerl. kom.					
<i>Älvsborgs län:</i>								
Rommela	654	3.10	8.60	—	50 000	—	—	100
Fors	8 284	1.10	4.90	—	75 000	90 000	40	60
Upphärad	1 449	3.30	6.30	—	25 000	9 299	—	100
Asbräcka	418	3.20	8.—	—	5 000	—	—	100
Fuxerna	33 028	0.90	2.25	—	¹⁾ 150 000	67 893	100	—
Skepplanda	1 938	3.40	9.60	23 825	25 000	52 071	33.33	66.67
St. Peder	2 537	3.20	2.30	—	¹⁾ 50 000	—	100	—
Tunge	1 683	5.11	3.75	32 000	—	—	100	—
Ale-Skövde	1 442	1.50	6.70	5 630	50 000	30 000	—	100
Hålanda	568	2.50	9.10	4 522	²⁾ 40 000	—	—	100
Starrkurr	9 709	2.50	2.50	73 000	150 000	53 000	55	45
Kilanda	476	5.20	5.78	—	³⁾ 25 000	—	33	66
Östad	1 203	3.31	7.77	7 800	25 000	13 000	—	100
Skaphult	483	3.50	9.15	—	20 000	—	—	100
Orby	12 000	1.62	3.35	100 000	150 000	16 000	8.33	91.67
Kinna	11 867	2.20	1.64	137 260	10 000	21 000	80	20
Sätilla	1 654	4.—	9.—	18 600	50 000	30 990	—	100
Hyssena	1 317	3.50	9.50	5 476	25 000	38 996	—	100
Berghem	970	4.—	10.60	21 500	²⁾ 109 000	³⁾ 19 984	—	100
Hojem	481	4.25	10.55	—	²⁾ 92 000	8 563	—	100
Surteby	1 564	1.70	6.20	—	{ 25 000	—	50	50
Kattunga	439	1.70	6.20	—	{ 25 000	—	50	50
Fotskäl	664	2.70	10.50	2 500	25 000	11 500	—	100
Tostared	210	2.50	13.—	20 000	—	6 000	100	—
Bollebygd	4 731	2.40	3.30	10 000	³⁾ 100 000	5 500	—	100
Björketorp	3 440	2.30	4.60	—	50 000	22 000	62.2	93.8
Töllsjö	464	6.—	18.—	—	³⁾ 50 000	—	—	100
<i>Göteborgs o. Bohus län:</i>								
Styrsö	19 898	0.70	1.—	—	⁴⁾ 40 000	12 000	100	—
Öckerö	58 878	2.20	0.80	10 000	⁵⁾ 300 000	43 000	97	3
Tuve	890	3.20	13.—	—	25 000	—	100	—
<i>Hallands län:</i>								
Ölmevalla	897	5.—	11.—	9 000	10 000	—	83.4	16.67
Fridboås	706	—	—	3 000	—	12 000	100	—
Gällinge	438	—	—	12 000	¹⁾ 10 000	—	100	—
Idala	253	—	—	10 000	10 000	—	—	100
Fjärås	3 905	3.50	7.80	12 000	15 000	72 576	91	9
Föslanda	315	10.—	11.—	11 000	20 000	5 545	75	25
Hanhals	920	1.60	7.40	—	40 000	10 500	66.67	33.33
Älvsåker	921	5.50	8.—	1 500	20 000	4 700	75	25
Onsala	2 295	1.80	8.30	40 000	¹⁾ 45 000	20 000	100	—
Vallda	1 189	3.52	5.48	—	30 000	32 713	66.67	33.3
Slöp	3 470	1.93	4.67	—	40 000	23 175	100	—

¹⁾ Nybyggnad nödvändig. — ²⁾ Enligt pastors uppgift. — ³⁾ Vardagsläsning svar att få till stånd på grund av lokala förhållanden. — ⁴⁾ Minst 2 nya skolhus nödvändiga. Byggnadsskyldigheten vilar ej på hela distriktet utan på varje skolområde särskilt. — ⁵⁾ Skolväsendet under senaste året omlagt från halvtill heltid, varvid duplicering i de flesta skolor måste tillgripas. Nya skolhus absolut nödvändiga.

Bilaga 2.

Till andra kammarens tillfälliga utskott nr 1.

På grund av herrar Mobergers m. fl. motion nr 165 angående ökat statsbidrag bland annat till driftkostnader för rikets folkskoleväsen hava undertecknade erhållit i uppdrag att verkställa utredning angående antalet lärareavdelningar och lärjungar i olika slag av folk- och småskolor samt mindre folkskolor.

Såsom av närslutna tablå (Bil. A) framgår utgjorde den 30 juni 1916 antalet lärareavdelningar och lärjungar följande:

heltidsläsande folkskolor, lärareavdelningar	8,328	lärjungar	287,838
» mindre skolor	» 650	»	12,342
» småskolor	» 7,139	»	173,130
Summa lärareavdelningar	16,117	lärjungar	473,310
halvtidsläsande folkskolor, lärareavdelningar	2,696	lärjungar	126,048
» mindre skolor	» 2,074	»	64,050
» småskolor	» 1,428	»	40,686
Summa lärareavdelningar	6,198	lärjungar	230,784

Enligt av motionärerna förordade grunder skulle statsbidrag utgå med 10 kronor per lärjunge, dock högst 300 kronor för lärareavdelning i heltidsläsande folkskola och högst 200 kronor för lärareavdelning i övriga slag av skolor. Den approximativa kostnaden för statsverket skulle då bli:

för heltidsläsande folkskolor	8,328	lärareavdelningar à 300 kronor	2,498,400
» övriga skolor	13,987	» » 200 »	2,797,400
Summa	22,315			5,295,800.

Då emellertid vissa av dessa lärareavdelningar hava lägre barnantal än respektive 30 eller 20, minskas denna summa något och torde i runt tal kunna beräknas till 5,200,000.

Skulle här angivna beräkningsgrund tillämpas, synes emellertid konsekvensen bjuda, att samma proportion i fråga om statsbidraget tillämpades för hel- och halvtidsläsande mindre folkskolor och småskolor som för hel och halvtidsläsande folkskolor. Statsbidraget till halvtidsläsande mindre folkskolor och småskolor skulle då utgå med endast två tredjedelar av beloppet till heltidsläsande sådana skolor eller 133 kronor 33 öre. Förutnämnda slutsumma komme då att minskas med i runt tal 235,000 och alltså bli omkring 5,000,000 kronor.

Motionärernas föreslagna beräkningsgrunder lida emellertid även av den oegentligheten, att de skulle ställa sig ogynnsamma för de i visst avseende bäst lottade skolorna, de som ha litet barnantal, och därigenom skulle indirekt uppmuntra till åtminstone så stort barnantal, att maximum av statsbidrag för varje lärareavdelning erhöles.

Denna oegentlighet skulle kunna undvikas *antingen* därigenom, att statsbidraget utginge med ett visst belopp för varje lärareavdelning, exempelvis 300 kronor i heltidsläsande folkskolor, 200 kronor i halvtidsläsande folkskola och heltidsläsande mindre folkskola och småskola samt 133 kronor 33 öre i halvtidsläsande mindre folkskola och småskola, *eller ock* därigenom att statsbidraget utginge med halva detta belopp som grundavgift för varje lärareavdelning samt därutöver med 5 kronor för varje barn till dess maximibeloppen, respektive 300, 200 och 133 kronor 33 öre uppnåts.

Med nu befintliga lärareavdelningar torde de approximativt beräknade statsutgifterna enligt dessa tre alternativ för närvarande ställa sig ungefär lika. Då de båda senare alternativen emellertid skulle på många ställen mer än det förstnämnda medverka till ett minskande av lärjungeantalet i varje lärareavdelning, komme de givetvis att i framtiden medföra något större kostnader. Dessa skulle dock säkerligen mer än väl uppvägas av här påpekade fördel.

Motionärerna ha tänkt sig ävenledes den möjligheten, att statsbidraget kunde utgå efter vissa procent av de verkliga driftkostnaderna. Huru stora dessa för närvarande i genomsnitt äro, se sig delegerade ej i stånd att bestämt avgöra, men synas de kunna för folkskoleavdelning beräknas till omkring 600 och för småskoleavdelning till omkring 500 kronor, däri givetvis ej inberäknats kostnader för skolhus eller lärarelöner.

Det statistiska sammandrag (Bil. B), som föreligger angående kostnaderna för skolväsendet, är mycket summariskt och ger ej någon bestämd hållpunkt vid bedömande av de utgifter, som kunna innefattas under denna rubrik. Om lärarelöner och kostnaderna för skolhus och inventarier frånräknas, kommer emellertid därtill en summa av 11,396,505 eller i genomsnitt omkring 500 kronor per lärareavdelning. Huruvida eller i vilken utsträckning däri ingå andra än oundgängliga driftkostnader, framgår ej, men är det däremot tydligt, att nämnda summa ej innefattar kostnader för underhåll av byggnader och inventarier.

Det synes alltså, som 50 procent av driftkostnaderna skulle i det närmaste motsvara de här ovan angivna beloppen för statsunderstöd till heltidsläsande skolor.

Beträffande motivering och formulering av utskottsutlåtande hava delegerade ansett därmed böra anstå, till dess ärendet blir grundligare debatterat.

F. Berggren. J. V. D. Viklund. A. E. Jungnell. S. V. V. Berglund.

Bil. A.

Statistik angående lärareavdelningar och lärjungar vid rikets folk- och småskolor.

Skolor och litt.	Lärareavdelningar			Lärjungar		
	Heltids- skolor	Halvtids- skolor	Summa	Heltids- skolor	Halvtids- skolor	Summa
Folkskolor litt. A	4 465	—	4 465	150 977	—	150 977
» B	1 774	193	1 967	60 712	9 918	70 630
» C	—	1 307	1 307	—	65 929	65 929
» D	131	—	131	4 774	—	4 774
» E	1 836	—	1 836	68 128	—	68 128
» F	90	1 008	1 098	2 263	40 587	42 850
» G	—	124	124	—	6 338	6 338
övriga	32	64	96	984	3 276	4 260
Summa	8 328	2 696	11 024	287 838	126 048	413 886
Mindre folkskolor	650	2 074	2 724	12 342	64 050	76 392
Småskolor litt. a	3 342	—	3 342	91 122	—	91 122
» b	3 457	—	3 457	75 054	—	75 054
» c	—	918	918	—	26 265	26 265
» d	340	—	340	6 954	—	6 954
» g	—	439	439	—	12 443	12 443
övriga	—	71	71	—	1 973	1 978
Summa	7 139	1 428	8 567	173 130	40 686	213 816
Summa folkskolor	8 328	2 696	11 024	287 838	126 048	413 886
» mindre folkskolor...	650	2 074	2 724	12 342	64 050	76 392
» småskolor	7 139	1 428	8 567	173 130	40 686	213 816
Summa	16 117	6 198	22 315	473 310	230 784	704 094

Bil. B.

Tablå över skoldistriktens utgifter för skolväsendet 1914.

Lärarekårens avlöning kontant	kronor	25,987,974	
naturaförmåner	»	2,214,084	28,202,058
Skollokaler, skolplatser och inventarier			11,047,232
Undervisningsmateriel	kronor	711,531	
Övriga utgifter	»	10,684,974	11,396,505
			Kronor 50,645,795.